

ILMIY AXBOROTNOMA

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК

SCIENTIFIC REPORTS

2016-yil 4-son (98)

GUMANITAR FANLAR SERIYASI

Tarix. Falsafa. Sotsiologiya. Filologiya. Pedagogika.

Psixologiya. Iqtisodiyot.

Samarqand viloyat matbuot boshqarmasida ro'yxatdan o'tish tartibi 09-25.

Jurnal 1999-yildan chop qilina boshlagan va OAK ro'yxatiga kiritilgan. Tarix, falsafa, sotsiologiya, filologiya, pedagogika va psixologiya yo'nalishlarida chop qilingan maqolalar doktorlik dissertatsiyalari himoyasida hisobga olinadi.

BOSH MUHARRIR:

A. R. XALMUXAMEDOV, f.-m. f. d., professor

BOSH MUHARRIR

A. J. XOLIQOV, k.f.d., dotsent

O'RINBOSARLARI:

A. M. NASIMOV, t.f.d., professor

TAHRIRIYAT KENGASHI:

M. X. ASHUROV - O'zFA akademigi
M. M. KAMILOV - O'zFA akademigi

B. J. AXMEDOV - f.-m. f. d., professor
A. S. BEGMATOV - fals.f. d., professor
T. M. MO'MINOV - O'zFA akademigi
X. I. IBRAGIMOV - ped.f.d., professor
X. T. MAMATOV - yu.f.d., professor
U.S. SALIXBAYEV - f.-m.f.d., professor
E. G' G'OZIYEV - psixol.f.d., professor
 - «Zarafshon» gazetasi muharriri
F.I. TOSHEV
T. SH. SHIRINOV - tar.f.d., professor
M. Q. QURONOV - ped.f.d. professor
B. O. TO'RAYEV - fals.f.d., professor

**GUMANITAR FANLAR SERIYASI
TAHRIRIYAT HAY'ATI:**

M. D. DJURAKULOV - tar.f.d., professor
I. M. SAIDOV - tar.f.d., professor
O. M. G'AYBULLAYEV - fals.f.d., dotsent
N. SH. SHODIYEV - ped.f.d., professor
B. Y. YO'LDOSHEV - fil.f.d., professor
Sh. S. SAFAROV - fil.f.d., professor
D. I. SALOHIY - fil.f.d., professor
S. A. KARIMOV - fil.f.d., professor
M. Q. PARDAYEV - i.f.d., professor
M. M. MUXAMMEDOV - i.f.d., professor
B. X. TO'RAYEV - i.f.d., professor
Sh. R. BARATOV - psixol.f.d., professor
B. Q. QODIROV - psixol.f.d., professor
Z. Yu. MUQIMOV - yu.f.d., professor
J. Ya. YAXSHILIKOV - fals.f.d., professor

Koordinator:

A. Sh. YARMUXAMEDOV – f. - m.f.n.

Muharrirlar:

B. S. G'OYIBOV – t.f.n., dotsent
R. TOSHQUVATOVA – fals.f.n., dotsent
N. U. ARABOV – i.f.n., dotsent
H. BERDIYEV – fil.f.n., dotsent
 – fil.f.n., dotsent

Obuna indeksi – yakka tartibdagi obunachilar uchun - 5583
 tashkilot, korxonalar uchun - 5584

MUNDARIJA/CONTENTS/СОДЕРЖАНИЕ

TARIX/HISTORY		
Гойилов Б.С.	К нумизматической истории Согда About the numismatics history of Sogd	6
Abdullaev A.	Xiva xonligi va Amudaryo bo'limidagi qoraqalpoqlarning hududiy joylashuvi va ijtimoiy ahvoli(XIX asrning ikkinchi yarmi - XX asrning boshlari) The social position and location of Karakalpaks in Khiva khanate and Amudarya region (the middle of XIX century and the beginning of XX century)	11
Hayitov Sh., Saidov I.	Muhojir o'zbeklar axloqi va ular ma'naviy-ma'rifiy yuksalishining tarixiy ildizlari xususida (1917-1991 yillar) About the morale of emigrate Uzbeks and the historical roots of their spiritual-cultural development (1917-1991)	15
Умаров А.	Движение «Талибан» после 2014 г: состояние и перспективы The "Taliban" movement after 2014: state and prospects	18
Jumanazarov X.S.	Farg'ona vodiysi xalq tabobati tadqiqotchilar nazdida Alternative medicine of Fergana valley researches' outlook	25
Mirzayev G'R.	Xalq diplomatiyasiga asoslangan O'zbekiston – Turkmaniston hamkorligi tarixidan From the history of cooperation between Uzbekistan and Turkmenistan based on nation diplomacy	29
Muhiddinov S.	Turkistonda ta'lim tizimini boshqarish tarixiga oid muhim bir hujjat The document about management of education in Turkestan	33
Radjabova D.N.	Turkiston xotin-qizlarini o'lkadagi siyosiy jarayoniga jalb etilishi tarixidan(XIX asr oxiri – XX asr boshlari) From the history of women's involvement in political processes of Turkestan within the period of late 19 th and 20 th centuries	37
XushvaqtoV N.H.	O'rta Osiyo madrasalari ta'lim tizimi tarixidan History of education system in madrasahs of middle asia	40
Yakubov M.K.	Gerold Lembnig "Amir Temur hukmdor va sarkarda" asarida Sohibqiron siymosi The personality of Timur the Great in the work of Harold Lamb "Tamerlane, the earth shaker."	44
Xomitov R.X.	O'zbekiston va Latviya davlatlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlik aloqalari-yangi bosqichda (1991-2015 yillar) Collaboration between Uzbekistan and Latvia states on new stage (1991-2015 years)	46
FALSAFA/PHILOSOPHY		
G'aybullayev O.M.	Globalashuv jarayonida shaxs estetik madaniyatining milliy va mafkuraviy ko'rinishlari National and ideological types aesthetic culture of person in globalization progress	50
Тошкуватова Р.Ш. Маркова Г.В.	Формирование идеологического иммунитета – фактор безопасности и стабильности Formation of ideological immune as a factor of safety and stability	53
Aymatov A.Q.	Tabiatga estetik munosabatni shakllantirishda ekologiyani estetikalashtirish va estetikani ekologiyalashtirish muammolari The problems esthetics of ecology and ecologies of aesthetic in forming aesthetic relations to nature	57

A.Umarov

2014 YILDAN SO'NG «TOLIBON»**HARAKATI: HOLATI VA ISTIQBOLLARI**

Maqolada Afg'onistondagi "Tolibon" harakatining 2014 yilda mamlakatni xavfsizlikni ta'minlashga ko'maklashuvchi xalqaro kuchlarning tark etishi va tashqi qurolli kuchlar kontingentining keskin qisqarishidan so'nggi faoliyati tahlil qilingan. Harakatning asoschisi va ko'p yillik rahbari mulla M.Umar vafot etganligi to'g'risida 2015 yilda e'lon qilingandan keyin toliblar ko'plab ichki va tashqi xavflarga duchor kelmoqda. Biroq "Tolibon"ga nisbatan tazyiq kuchayishiga qaramay, harakat hukumat kuchlariga qarshi muvaffaqiyatli kurashayapti, birlashayapti va mamlakatdagi yetakchi siyosiy kuchlardan biri bo'lib qolmoqda.

Kalit so'zlar: Afg'oniston, Tolibon, toliblar, xavfsizlik, muzokaralar

A.Umarov

THE "TALIBAN" MOVEMENT AFTER 2014: STATE AND PROSPECTS

The article analyzes the activities of the movement "Taliban" in Afghanistan after the withdrawal of International Security Assistance Force and a significant reduction of foreign military forces in the country after 2014. Since the announcement of the death of the founder and the permanent leader Mullah M.Omara movement in 2015, the Taliban has faced a number of internal and external challenges in its functioning. However, despite the increasing pressure on the "Taliban", the movement manages to successfully confront the Afghan security forces, to consolidate and to remain the dominant anti-government armed group.

Keywords: Afghanistan, Taliban, Talibs, security, negotiations.

UDK: 9:615.89

FARG'ONA VODIYSI XALQ TABOBATI TADQIQODCHILAR NAZDIDA

X.S.Jumanazarov

*O'zRFA Tarix instituti, katta ilmiy xodim-izlamuvchi*E-mail: xurshid_87@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'tgan asming ilk choragida Farg'ona vodiysi xalq tabobatiga doir materiallar tahlil qilingan. Xalq tabobatining ahvoli, davolash an'analari, jamiyatda tutgan o'rni masalalarini adabiyotlarda yoritilishi va davr tuzumining tabobatga munosabati o'lkada faoliyat yuritgan tadqiqotchilar asarlari misolida tadqiq qilingan.

Kalit so'zlar: mistik va empirik tabobat, tabib, dorivor giyoh, sartarosh, zamonaviy tibbiyot, etnografik tadqiqot.

Mustaqillikdan keyingi yillarda bir qator ijtimoiy-gumanitar fanlar kabi etnologiya fani sohasida ilmiy-nazariy va metodologik izlanishlar amalga oshirildi. Natijada o'zbek xalqi madaniyatiga xos bo'lgan turli an'analari, marosimlar hamda urf-odatlar katta masshtabda o'rganildi va ayrim muhim masalalarini tadqiq qilish davom etmoqda.

Etnologiya sohasida o'rganilishi lozim bo'lgan yo'nalishlardan biri xalq tabobati bilan bog'liq an'analardir. Etnologlarning bu sohaga bo'lgan qiziqishi o'tgan asrda yuzaga kelgan bo'lsa ham[1], o'zbek xalqining tabobat an'analari etnologik yo'nalishda mukammal tadqiq qilinmagan..

Tarixiy etnografik tadqiqotlardan ma'lumki, dastlab o'zbek xalq tabobatini o'rganish XIX asr oxiri va XX asr boshlarida boshlangan bo'lib, aynan bu davrda yurtimizda tadqiqot olib borgan Rossiyalik olimlar, harbiylar va sayohatchilari ilmiy izlanishlar olib borishgan[2]. Mazkur tadqiqotlarda ayrim hollarda davrning siyosiy maqsadlari, tuzumning o'lka xalqlarining milliy madaniyatiga bo'lgan munosabati yaratilgan asarlarda ham ta'sir ko'lamini ko'rsatgan bo'lsa-da, biz o'sha vaqtda an'anaviy xalq tabobatimizga doir ayrim qimmatli ma'lumotlarni olishimiz mumkin. Jumladan, Farg'ona vodiysi tadqiqotlariga bag'ishlangan asarlarning aksariyatida vodiy aholisining xalq tabobati bilan bog'liq qarashlari, an'analari keltirilgan. Aksariyat hollarda rus vrachlarining, etnograflarining kuzatuvlari natijasida bu sohaga doir ma'lumotlar yaxlit holatga keltirilgan.

Farg'ona vodiysida yashab, mahalliy xalqning tibbiy bilimlari va xalq tabobati an'analari o'rganganlardan biri V.I. Kushelevskiy hisoblanadi. Lekin afsuski muallifning o'zi haqida mavjud materiallardan to'loqonli ma'lumotlar berilmagan. Biroq ayrim manbalar orqali shifokor Qo'qon

shahrida yashab, faoliyat olib borganligini va 1889- yildan Farg'ona viloyati tibbiyot bo'lmida rahbarlik qilganligini bilish mumkin [3]. V.I. Kushelevskiy 1900 -yil yanvar oyida vafot etgan [4].

Muallifning eng yirik asari Farg'ona vodiysini tibbiy geografiyasi va sanitar holatiga bag'ishlangan bo'lib, u uch jilddan tashkil topgan [5]. Kitobning uchinchi jildining 17-bo'limi xalq tabobatiga bag'ishlangan. Muallif o'lka xalq tabobatini uch guruhga, afsungarlik [6], empirik [7] va aralash tabobatga ajratib tadqiq qilgan.

Muallifning yozishicha, afsunga asoslangan tabobat diniy tasavvurlar bilan bevosita aloqador bo'lib, bu bemorning ruhiy olami va uni tabiblar tomonidan biror g'oyaga ishonтира olish bilan bog'liqdir. Muallif mahalliy xalqlarni so'z magiyasiga asoslangan tabobat doirasida bir qancha muqaddas qadamjolarga qatnashini hamda har bir qadamjoyga ma'lum bir kasallikdan forig' bo'lish uchun borish an'anasi mavjudligi haqida ma'lumot beradi. Masalan, Konibodomdagi Ko'kyo'tal ota nomli qadamjoyga sil va ko'kyo'tal kasaliga shifo istab borilsa, Namangandagi Poshsho ota qabriga boylik so'rab, Bobo ota qabrini esa farzand ilinjidagi ziyoratchilar ziyorat qilishadi [8]. Lekin muallif qadamjolarida o'tkaziladigan marosimlar haqida batafsil ma'lumot bermagan. Mistik tabobatning navbatdagi ko'rinishi sifatida *parixon, duoxon, azaimxon* [9] va *qorilarning* bemorlarni dardidan forig' qilish maqsadida Qur'oni karim hamda boshqa islomiy kitoblardan duolar o'qish jarayonini keltiradi. Muallif 1882-yil Namanganda bepustlikni davolovchi duoxon haqida ma'lumotlarni qayd etadi. Muallif bunday "tabib"larga nisbatan salbiy fikrda bo'lib, asosan davolash natijasi zararli tugagan holatlarni ko'proq yoritgan. Jumladan, kasalliklarni noto'g'ri davolashda din vakillari ham bevosita ishtirok etishini ko'rsatish maqsadida, ruhiy kasal bemorni saraton chillasida 3 kun bog'langan holatda duo o'qish bilan tuzatmoqchi bo'lishganini tasvirlaydi [10]. Aholi kasalliklarni Allohning qahri kelishi yoki uning amri bilan yuzaga keladi deb bilishgan. Kasallikdan saqlanish, ko'z tegishi, ishi yurishishi hamda turli balo-qazolarni bartaraf qilish maqsadida turli tumorlardan foydalangan. Tumor- duo yozilgan qog'oz burchak shaklda buklanib, ustidan latta mato bilan himoyalangan bo'ladi [11]. Tumor yoki duo tumor ichida bo'ri timog'i, qobonning [12] tishi, har xil toshlar, muqaddas buyumlar ham bo'lishi mumkin.

Kitobda empirik tabobatga doir qismini o'rganishda tabobatga oid bir qancha etnografik an'ana va udumlar bilan tanishishimiz mumkin. Muallif empirik usulda davolovchilarni alohida hurmat bilan tilga oladi. Ya'ni tajribada to'plangan bilim va an'anaviy usullar bilan davolash xalq orasida asrlar davomida ajdodlardanavlodlarga o'tib kelmoqda. Asrlar davomida bu usul sayqallanib katta tajribani o'zida mujassam etganligini ta'kidlagan. Bu usulni yashovchanligi ustoz-shogird (otadan-o'g'ilga, hakimdan yordamchisiga o'tgan holatda) an'alariga binoan ish yuritilishi sabablidir. Bu davrda vodiya davlat ixtiyoridagi maxsus maktablar bo'lmagan, bu sohani o'rganmoqchi bo'lgan shaxs o'ziga ustoz tanlagan hamdaustoz-shogird munosabatlari asosida ma'lum muddatda ustozning yonida (tabibning uyida) bo'lib, ustozining bemorlar bilan muomala qilishi, tashxis qo'yish hamda dori buyurish kabi jarayonlarini kuzatib, ko'zi pishib borgan.

Muallif bevosita tabiblarni xalq orasida tutgan o'rni borasida to'xtalar ekan, aksariyat maxalliy aholini sinalgan tabiblari bo'lib, odatda ularga murojaat qilishgan. O'sha davrdagi tabiblarning tibbiyot xodimlaridan ustun jihati bemorlar bilan qiladigan muomalasida edi. Ya'ni tabib yurtdoshlarining rasm-rusumlari, taomillarini yaxshi bilgan, bemor bilan yaqin kishisidek gaplashib, dasturxon atrofida suhbatlashib unga tashxis qo'ygan [13]. Tabiblar o'z bemorlarini qancha pulga davolaganini sir tutgan [14], bemorlarni ro'yxat tuzmasdan, ortiqcha ovoragarchiliksiz qabul qilgan va kerak payti bemorni uyiga bir necha marotaba tashrif buyurgan.

Aholiga qulaylik tug'dirish maqsadida mahalliy tabiblar mavjud bozorlarning rastalarida o'zlariga joy hozirlashgan. V. Kushilevskiy tabibni bozorda bemorlarni qabul qilib, o'sha yerni o'zida dori tayyorlab berganligini qayd etadi. Tabiblarni bozorlarda faoliyat yurtishi haqida boshqa manbalarda ham ma'lumotlar uchraydi [15]. Har bir tabib o'z davrida dori tayyorlovchi farmasevt va uni sotuvchi ham bo'lgan [16]. Muallif yozganidek, mahalliy tabiblar dorilarni o'zlari tayyorlab tarqatishgan, uzoq hududlarga esa attorlar yordamida yetkazilgan [17]. Dori tayyorlashda asosan mahalliy o'simliklar ildizi, poyasi va barglaridan, turli minerallardan hamda hayvonlarni tana a'zolaridan foydalanilgan. Dorilar damlama, xapdori, maz, yaraga bog'lovchi malham (plastr) ko'rinishda bo'lgan [18]. Dorilarni tayyorlanishi hamda ayrim xomashyolari qattiq sir tutilgan. Bundan faqatgina tor doiradagi shaxslargina xabardor bo'lgan.

Muallif shaxsiy kuzatishlari natijasida xalq orasida mashhur bo'lgan dorivor vositalarni ro'yxatini tuzadi. Bunda asosan bozorlarda xaridorgir bo'lgan mahsulotlar asos qilib olinganini ta'kidlaydi. Ayrim dorivorlar haqida xalq qarashlarini ham keltirib o'tadi, masalan: o'ziga to'q oilalarning barchasida mumiyo bo'lib, mahalliy xalq uni odam miyasining yog'idan olinadi [19] deb faraz qilgan. Kitobda 17 ta turli mineraldan ishlangan dori vositalari hamda dori tayyorlashda ishlatiladigan 105 ta giyoh va 10 ga yaqin hayvon va xasharot turlarini nomma-nom keltirib o'tgan [20]. E'tiborli tomoni shundaki, muallif har bir mahsulotini qayerdan keltirilishi va nimaga davo bo'lishi, undan dori tayyorlashda miqdor darajalariga ham imkon qadar to'xtalgan. Shu bilan birgalikda o'sha davrda tabiblar orasida mashhur bo'lgan "Shifo-i qulb" (Yurak kasalligini davolash) nomli kitob haqida to'xtalib, uning 26 ta bo'limi haqida batafsil ma'lumot bergan [21]. Bu bo'limlarning har biri alohida kasallikka bag'ishlangan bo'lib, davolash usullari keltirilgan.

V. Kushelevskiy vodiya tibbiy xodim sifatida faoliyat yuritganligi sababli bu hududda kuzatiladigan kasalliklar ro'yxatini ham tuzadi va bu xastaliklarni mahalliy tabiblar tomonidan qanday davolashi borasida ham to'xtalib, 36 ta mudom kuzatiladigan kasalliklarni keltirgan [22]. Jumladan, nafas yo'llari yallig'langanda mahalliy aholi bo'zani qaynatib, iliq holga kelgach ichishgan. Muallif bo'za haqida ilk bor Sibirda eshitgani va vodiya tayyorlangan bo'zaga mingdevona [23] qo'shilishini aytadi.

O'lkada tabiblarning jarrohlik amaliyoti borasida ham bir qancha ma'lumotlar uchraydi. Bu davrda qon olish (qortiq) hayvon shoxlari bilan amalga oshirilgan bo'lsa-da, ayrim paytlarda zulukdan ham foydalanishgan. Singan suyaklar esa asrlar osha saqlangan taxtakach qo'yish bilan davolangan. Tabiblar tomonidan qo'llaniladigan umumiy usullardan massaj, parxez, issiq vanna qabul qilish, quyosh nuri ostida cho'milish bo'lgan [24].

Kitobning "Xalq tabobati" bo'limini o'rganib aytish mumkinki, muallifning o'zi zamonaviy tibbiyot xodimi ekanligi, mahalliy tabiblarga (asosan mistik yo'nalishda) nisbatan salbiy jihatlarni bo'rttirib, rus vrachlari faoliyatini ijobiy baholash maqsadida bu davrda tabiblarni o'lkadagi vrachlarga nisbatan "bozori chaqqon"ligini hazm qilolmaydi. Shundan kelib chiqib tabiblarni savodsizlikda, ko'r-ko'rona davolashda, sanitariya-gigiyena qoidalariga muntazam amal qilmaslikda ayblaydi. Hattoki, "Farg'onada ruslar kelguniga qadar ilmiy tabobat bo'lmagan" - degan fikrni ilgari suradi [25]. Tabobatga oid kitoblarning aksariyati arab, fors, xitoy tillarida ekanligi hamda tabiblarning til bilmasligi tufayli, ular mutoala qilishdan mahrum degan xulosa beradi. Mahalliy tabiblarga nisbatan o'lkada tibbiyot xodimlarining salbiy qarashlari boshqa manbalarda ham ko'plab uchraydi [26]. Aytish mumkinki, bu davr siyosatining bir ko'rinishi bo'lib, mazkur hukumat olib kirgan tashkil qilgan zamonaviy tibbiyotni keng yoyish maqsadida tabiblar faoliyatini turli diniy g'oyalar va boshqa noilmiy qarashlar bilan qorishgan holda talqin qilingan. Muallif ham o'zining iqtisodiy holatini tibbiyot orqali yaxshilash mumkinligini tushungan holda tabiblar haqida asosan subyektiv fikr bildiradi. To'g'ri, o'sha davrda ham turli yolg'onlar bilan yoki bilimsizligi tufayli kasallarga ziyon yetkazib, haqiqiy hakimlar obro'sini to'kuvchilar ham bo'lgan yoki ayrim zamonaviy tibbiyot yutuqlari hatto tabiblarimiz uchun ham yangilik edi. Masalan: yuqumli kasalliklarga qarshi emlash, jarrohlik amaliyotlari, xavfli yaralarni tezda tuzatish kabilar shular jumlasidan. Lekin tabobat bilan tibbiyotni o'zaro qarama-qarshi qo'yishning o'zi xato edi. Chunki zamonaviy tibbiyotning ravnaq topishining asosiy sababi xalq tabobatidir. Muallif xalq tabobatiga ikkinchi darajali masala sifatida qarashda, o'z kitobida vodiy xalq tabobati tarixi, davolash usullari, nazariy bilimlari hamda ustozshogird an'analari borasida birqancha qimmatli fikrlarni aytadi. Demak, bu davrda xalq tabobatini uch turi (yuqorida keltirildi) ham vodiyliklar orasida ma'lum o'ringa ega bo'lib, har biri o'z mijozlariga ega edi. Shu bilan birgalikda tibbiyot ham katta tezlikda xalq orasiga kirib singib borishini ko'rishimiz mumkin. O'ylaymizki, muallifning ushbu asari turli siyosiy qarashlar hamda shaxsiy munosabatlari uchun emas, balki o'sha davrdagi vodiy tabobatining umumiy ahvoli va yutuqlarini ochib bera olganligi uchun ham ilmiy va amaliy qiymatga ega asar hisoblanadi.

Adabiyotlar

1. Архангельский Г. Историко-медицинский аспект изучения народной медицины // Советское здравоохранение. 1985. № 12. –С. 57-62.; Арон К. Латышская народная медицина. Рига. 1966.; Брехман И. Народная медицина в свете теории информации // Этнографические аспекты изучения народной медицины. Тез.всесоюз. науч. конф. 10–12 марта 1975. Л. 1975.; –С.

Cook. Medicine and the Australian aboriginal: a century of contact in the Northern Territory. «The Medical Journal of Australia». 1966. vol. 1, № 14.; Joder D. Folk medicine // Folklore and folklife. Chicago, 1972. P.34.; Гумаров В.З. Башкирская народная медицина. Уфа. 1985.; Минько Л. Народная медицина Белоруссии. Минск. 1969.; Торэн М. Русская народная медицина XIX начала XX века. М.1982.

2. Наливкин В., Наливкина М. Очерк быта женщины оседлого туземного населения Ферганы. Казан. 1886.; Вульфсон Э. Как живут сарты. М. 1908.; Гейер И. Путеводитель по Туркестану. Т. 1901.; Монтеверде Н., Гаммерман А. Туркестанская коллекция лекарственных продуктов Музея Главного ботанического сада. Л. 1927.; Режественский М. Хазрет-Аюбский теплая вода и Джалаль-Абадская санитарно-гигиеническая станция // Ежегодник Ферганской области. Том 1. Новый Маргелан. 1902. – С. 60-90.; Логофеть Д. Бухарское ханство под русским протекторатом. Сп. 1911.; Ёшамуаллиф. Страна бесправия- Бухарское ханство и его современное состояние. Сп. 1909.; Терентьев М. Туркестань и туркестанцы // Вестникъ Европы. Том-V. Сп. 1875. – С.65-112.; Троицкая А. Лечение больных изгнанием злых духов (кучурук) среди оседлого населения Туркестана // Бюллетень Среднеазиатского Государственного университета. Вып. 10. Т. 1925–С. 145-155.

3. http://rodoslovnaya.org/ru/wiki/index/index/page_id/8239/name/Кушелевский+Валериан+Устинович

4. Чулков Н.П. Русская провинция некрополь. М.1996. – С. 459.

5. Кушелевский В. Материалы медицинской географии и санитарного описания Ферганской области. Новый Маргелан. 1891.

6. *Мистик* (мистика) – тасаввуф, илохйётга, гайритабийи кучларга ишониш // Русча-ўзбекча словарь. I-том. – Т.1983. 562-б.

7. *Эмтирик-тажриба йўли билан, факат тажрибага асосланиб, бирор нарсани тажриба йўли билан аниқламоқ* // Русча- ўзбекча словарь. II-том. Т.1984. 765-б.

8. Кушелевский В. Материалы медицинской географии и санитарного описания Ферганской области. Новый Маргелан. 1891.– С. 238.

9. Кушелевский В. Ёша асар. – С. 238-239.

10. Кушелевский В. Ёша асар. –С. 240.

11. Кушелевский В. Ёша асар. –С. 236.

12. *Қобон-ёввойи чўчка, тўнгиз. Ёзбек тилининг изоҳли лугати.* Т. 2007. V-жилд. 317-бет.

13. Кушелевский В. Ёша асар. –С. 243.

14. Сейфульмулюков И. К вопросу о табибизме в Узбекистане // Медицинская мысль Узбекистана. 1928. № 9-10. –С. 67.

15. Масалан: Галкин 1902 йилда чоп қилинган «Военно-статистическое описание Хивинского оазиса» асарида айтилишича табиблар даволаш билан бозорларда шугулланишлари, ҳар бир табибнинг бозорда махсус дўкони бўлиб, бу дўконларда турли касалликларга даво бўладиган дорилар сотилиши, шу ернинг ўзидаёқ беморни кўриб, ташхис қўйиши, даволаши мумкин. Ғойибов М. ва бош. Хива таоботи. Т. 1995. 29 б.; Қадимда машхур моштабиблар ҳам бозорда дон махсулотлари билан савдо қилганлиги ва шу ерда келган беморларга ёрдам кўрсатилганлиги хақида ҳа маҳлумотлар бор. Бу ҳақда батафсил қаранг: Абдуҷаббор Муҳаммад Собир ўгли. Моштабиб. Т. 2001.

16. Кушелевский В. Ёша асар. - С. 244. Шишов А. Сарты // Сборник материалов для статистики Сыр-Дарьинской области. Том XI. Т. 1904. С. 382.

17. Кушелевский В. Ёша асар. С. 244.; Огудин В. Акторы аптекари народной медицины мусульманского востока // Э.О. М. 2001. С. 112.

18. Кушелевский В. Ёша асар. –С. 244.

19. Кушелевский В. Ёша асар. –С. 252.

20. Кушелевский В. Ёша асар. –С. 245-259.

21. Кушелевский В. Ёша асар.–С. 268-269.

22. Кушелевский В. Ёша асар. –С. 271-277.

23. Мингдевона-Ҳиди одамни гангитадиган бир хил ўт (тиббийётда ишлатилади) // Ёзбек тилининг изоҳли лугати. Том II. –Т. 2006. 595-б.

24. Кушелевский В. Ёша асар. –С. 261.

25. Кушелевский В. Ўша асар. –С. 236.

26. Бу ҳақда батафсил қаранг: Богдан Рык. Бухарские хирурги (этнографический очерк) // Туркестанский ведомости. 1903. № 53.; Логофет Д. Бухарское ханство-под русским протекторатом. Том II. –Т. 1911. Гел. Восточная медицина // Правда Восток. 1927.; Сейфульмулюков И. К вопросу о табибизме в Узбекистане // Медицинская мысль Узбекистана. 1928. № 9-10.

Х.Джуманазаров

**ИССЛЕДОВАТЕЛИ ОБ
АЛЬТЕРНАТИВНОЙ МЕДИЦИНЕ В
ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЕ**

Эта статья имеет дело с испытаниями, которые зависят от альтернативной медицины Ферганской долины в первом квартале прошлого века. Были проанализированы условия альтернативной медицины, традиции, их роль в обществе, их решения, как было показано в книгах в период заповеди медицины, исследования наук, которые внесли свой вклад в этой области.

Ключевые слова: мистическая и эмпирическая медицина, лекарь, лекарственное растение, цирюльник (сартараш) современной медицины, этнографические исследования.

X.Djumanazarov

**ALTERNATIVE MEDICINE OF
FERGANA VALLEY RESEARCHES'
OUTLOOK**

This article deals with trials, which depend on alternative medicine of Fergana valley in the first quarter of the last century. It was analyzed with the conditions of alternative medicine, traditions of treatment, its role in the society, its solutions how to be shown in books and period centuries commandment to medicine, the researches of sciences who invested in this field.

Keywords: visionary and empiric quackery, quack, medicinal plant, barber, ethnographic research.

UDK 341.76 (575.1)

**XALQ DIPLOMATIYASIGA ASOSLANGAN O'ZBEKISTON – TURKMANISTON
HAMKORLIGI TARIXIDAN**

G'.R.Mirzayev

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, katta ilmiy xodim-izlanuvchi

E-mail: gulom1403@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada xalq diplomatiyasi tushunchasi va o'zbek xalq diplomatiyasining rivojlanishi O'zbekiston va Turkmaniston davlatlari hamkorligi misolida yoritilgan. Shuningdek, «O'zbekiston – Turkmaniston» do'stlik jamiyatining ikki mamlakat hamkorligini xalq diplomatiyasi asosida taraqqiy ettirishi hamda o'zbek va turkman xalqlarining tarixiy do'stona aloqalari tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: «O'zbekiston jamiyati», «O'zbekiston – Turkmaniston» do'stlik jamiyati, do'stona aloqalar, hamkorlik, madaniy tadbirlar, milliy qadriyatlar

Ma'lumki, xalq diplomatiyasi qadimdan insonparvarlik g'oyalariga asoslangan madaniy-ma'naviy va ma'rifiy hamkorlikning o'zaro manfaatli tamoyillarini rivojlantirish hamda mustahkamlashni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan. Shu bois, milliy hunarmandchilik va savdo-sotiqning muayyan darajada taraqqiy etishi natijasi o'laroq uzoq va yaqin mamlakatlar bilan hamkorlikning yo'lga qo'yilishi, turli urf-odat va madaniyatga ega bo'lgan xalqlar bilan muloqatga kirishishi xalq diplomatiyasining ravnaq topishidamuhim omil hisoblangan [1]. Davlatimiz rahbari Islom Karimov ta'kidlaganidek, «O'zbekiston barcha mintaqalar bilan, jahondagi hamma mamlakatlar bilan hamkorlik qilishdan manfaatdordir. Biz bu hamkorlik rishtalarini mustahkamlab, O'zbekistonni teng huquqli, siyosiy va iqtisodiy sherik deb biladigan barcha davlatlar bilan munosabatlar o'rnatishga tayyormiz» [2].

Tadqiqotchi R. Jo'rayevning fikricha, xalq diplomatiyasi – umumiylik va xususiylikning qonuniy zaruriyati bo'lib, o'zida munosabatlarning barcha shakllarini, ya'ni ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, madaniy muloqotlar hamda aholining barcha qatlamlarini – dehqonlar, hunarmandlar, savdogarlar, dindorlar, ziyolilar, ishchilar, talabalar, o'quvchilarni ham jamlay oladigan xalqaro munosabatlarning